

On jealousy

Зæрдæхсайд

Про ревность

Maria Batieva, Dargavs

Мария Батиева, с. Даргавс

1.1 **Иу чызг æмæ лæппу уыдис** , **ардыгон уыдысты** .
iu chyzg æmæ læppu uyd -is ardygon uyd -ysty
one girl and boy be PST.INTR.3SG local be PST.INTR.3PL

There lived a local girl and a lad.

1.2 **Æмæ чызг æмæ лæппу кæрæдзи уарзтой** .
æmæ chyzg æmæ læppu kærædzi uarzt -oi
and girl and boy RCP love PST.TR.3PL

The girl and the lad loved each other.

1.3 **Лæппу дæргъæвсаг уыдис** , **чызг та уæлæ**
læppu Dærgъævs -ag uyd -is chyzg =ta uælæ
boy Dargavs SUFF be PST.INTR.3SG girl =CONTR top

хъахъхъæдуйраг .

Xъaхъxъædуйr -ag

Darg-Kokh SUFF

The boy was from Dargavs, and the girl was from Darg-Kokh.

2.1 **Æмæ кæрæдзи тынг уарзтой** , **фæлæ лæппу мæгуыргонд**
æmæ kærædzi tyngh uarzt -oi fælæ læppu mæguyr gond
and RCP very love PST.TR.3PL but boy poor do.PTCP.PST

уыдис .

uyd -is

be PST.INTR.3SG

And they loved each other very much, but the lad was poor.

2.2 **Чызг та ... мæ чызгæн æндæр** , **æндæр ма уарзон дæр ма**
chyzg =ta mæ chyzgh ændær ændær =ma uarzon =dær =ma
girl =CONTR and girl DAT other other =yet beloved =PTCL =yet

уыдис , **фæлæ йæ амæн фæндыди** ,
uyd -is fælæ =yæ am -æn fændyd -i
be PST.INTR.3SG but =3SG.ENCL.GEN DemProx DAT want PST.INTR.3SG

гъер чызджы .

gher chyzgh -y

now girl GEN

And the girl... the girl had another lover, but she wanted to marry this one [the poor one].

2.3 **Чызг æмæ лæппу кæрæдзи уарзтой** , **фæлæ ма чызджы æндæр**
chyzg æmæ læppu kærædzi uarzt -oi fælæ =ma chyzgh -y ændær
girl and boy RCP love PST.TR.3PL but =yet girl GEN other

лæппу дæр уарзта , **æмæ йæ уыцы лæппу**
læppu =dær uarzt -a æmæ =yæ uytsy læppu
boy =PTCL love PST.TR.3SG and =3SG.ENCL.GEN that boy

йæ нæ хъуыдис
 =йæ нæ хъуыд -ис
 =3SG.ENCL.GEN NEG be.necessary PST.INTR.3SG

The girl and the lad loved each other, but another boy loved the girl too, she did not need that [other] boy.

2.4 Аимæ кæрæдзи тынг уарзтой , фæлæ уыцы лæппу до того
 а -имæ кæрæдзи тынг уарзт -ой фæлæ уыцы лæппу до того
 DemProx COMIT RCP very love PST.TR.3PL but that boy

хинæйдзаг уыдис , æмæ гъе ууыл архайдта
 хинæйдзаг уыд -ис æмæ гъе ууыл архайд -т -а
 sly be PST.INTR.3SG and well DemDist.SUPER try TR PST.TR.3SG

цæмæй чызг æмæ лæппу фæхицæн уыдаиккой кæрæдзийæ
 цæмæй чызг æмæ лæппу фæ- хицæн уыд -аиккой кæрæдзи -йæ
 in.order.to girl and boy PV separate be CNTRF.3PL RCP ABL

They loved each other very much, but the other boy was so cunning, and he tried to make the girl and the boy separate.

2.5 Гъемæ алы хъуыддæгтæ дæр кодта , алы
 гъемæ алы хъуыддæг -т -æ =дæр код -т -а алы
 so every business PL NOM =PTCL do TR PST.TR.3SG every

And he did various things.

2.6 Йæ мад йæ фыдæн дæр ын алцы йæд
 йæ= мад йæ= фыд -æн =дæр =ын алцы йæд
 POSS.3SG= mother POSS.3SG= father DAT =PTCL =3SG.ENCL.DAT any then

кодта

код -т -а

do TR PST.TR.3SG

He did various things to her mother and to her mother.

2.7 Дæлейæ-иу куы æрбацыд дæлейæ , уæддæр-иу уыцы
 дæлейæ =иу куы æрба- цыд -*0 дæлейæ уæддæр =иу уыцы
 from.down =ITER if PV go PST.INTR.3SG from.down still =ITER that

лæппу афтæ у , зæгъгæ йын æй
 лæппу афтæ у зæгъ -гæ =йын =æй
 boy so be.PRS.3SG say CONV =3SG.ENCL.DAT =3SG.ENCL.GEN

фаудта , мад æмæ фыдæн дæр , чызгæн дæр
 фауд -т -а мад æмæ фыд -æн =дæр чызг -æн =дæр
 discredit TR PST.TR.3SG mother and father DAT =PTCL girl DAT =PTCL

When he came from there [from the cit], then he told bad things about that lad to the mother, to the father, and to the girl.

3.1 Æмæ чызг никæй коммæ касти
 æмæ чызг никæй ком -мæ каст -и
 and girl no.one.GEN mouth ALL look PST.INTR.3SG

But the girl didn't listen to anyone.

3.2 Чызг дуканийы куыста æмæ гъе уым байæд
 чызг дукани -йы куыст -а æмæ гъе уым ба- йæд
 girl shop INESS work PST.TR.3SG and well DemDist.IN

The girl worked at the shop, and there she got pregnant.

4.1 Стæй уæд лæппу армимæ акодтой
 стæй уæд лæппу арми -мæ а- код -т -ой
 then then boy army ALL PV do TR PST.TR.3PL

Then they took the lad to the army.

4.2 **Уым** **офицер** **ысис**
 уым офицер ыс- ис
 DemDist.IN officer PV EXST

There he became an officer.

4.3 **Æмæ** **иу** **хатт** **отпускы** **сцыдис**
 æмæ иу хатт отпуск -ы с- цыд -ис
 and one time leave INESS PV go PST.INTR.3SG

Once, he returned on leave.

4.4 **Æмæ** **йæ** **æнæхъæн** **хъæу** **дæр** **æмбырдтæ**
 æмæ =йæ æнæхъæн хъæу =дæр æмбырд -т -æ
 and =3SG.ENCL.GEN whole village =PTCL gathering PL NOM

кодтой

код -т -ой
 do TR PST.TR.3PL

And all the village greeted him.

5.1 **Чызгæ** **дæр** **бацыдис** **йæ** **дуканимæ**
 чызг -мæ =дæр ба- цыд -ис йæ= дукани -мæ
 girl ALL =PTCL PV go PST.INTR.3SG POSS.3SG= shop ALL

He came to the girl to her shop.

5.2 **Фæбадысты** **иумæ** **фæныхæстæ** **кодтой**
 фæ- бад -ысты иумæ фæ- ныхæс -тæ код -т -ой
 PV sit PST.INTR.3PL together PV word PL do TR PST.TR.3PL

The sat together, they spoke to each other.

5.3 **Чызг** **дæр** **æм** **нæ** **аивта** **лæппу** **дæр**
 чызг =дæр =æм нæ ивт -а лæппу =дæр
 girl =PTCL =3SG.ENCL.ALL NEG change PST.TR.3SG boy =PTCL

æй **уарзта**
 =æй уарзт -а
 =3SG.ENCL.GEN love PST.TR.3SG

The girl hadn't changed her opinion [she still loved him], the lad also loved her.

5.4 **Фæлæ** **гъер** **иннæ** **лæппу** **чи** **у** **уый** **ревновать**
 фæлæ гъер иннæ лæппу чи у уый ревновать
 but now other boy who be.PRS.3SG DemDist.NOM

кодта **æмæ** **йæ** **ницы** **хуызы**
 код -т -а æмæ =йæ ницы хуыз -ы
 do TR PST.TR.3SG and =3SG.ENCL.GEN nothing appearance,way INESS

уагъта

уагът -а
 let.go PST.TR.3SG

But the other boy was jealous, and he didn't want to let her go.

5.5 **Стæй** **та** **уæд** **лæппу** **фæстæмæ** **йæ** **отпуск** **фæцис**
 стæй =та уæд лæппу фæстæмæ йæ= отпуск фæцис
 then =CONTR then boy back POSS.3SG= leave PV+be.PRS.3SG

ацыдис

а- цыд -ис
 PV go PST.INTR.3SG

Then his leave ended, and he went back [to the army].

5.6 Ам фембæлдысты иу ныхасмæ дæр алцы чызгимæ
 ам фе- мбæлд -ысты =иу ныхас -мæ =дæр алцы чызг -имæ
 DemProx.IN PV meet PST.INTR.3PL =ITER word ALL =PTCL any girl COMIT
 , æмæ та баныхас кодтой , мæ та фæстæмæ
 æмæ =та ба- ныхас код -т -ой мæ =та фæстæмæ
 and =CONTR PV word do TR PST.TR.3PL and =CONTR back

ацыдис лæппу йæ службæмæ
 а- цыд -ис лæппу йæ= службæ -мæ
 PV go PST.INTR.3SG boy POSS.3SG= service ALL

Here they met and spoke, everything with the girl [was OK] and they had a discussion again and he went back to service again.

6 Уый уым службæ кодта , лæппу чызгмæ
 уый уым службæ код -т -а лæппу чызг -мæ
 DemDist.NOM DemDist.IN service do TR PST.TR.3SG boy girl ALL
 писмотæ æрвыста , фæлæ йæм сæ нæ
 писмо -т -æ æрвыст -а фæлæ =йæм =сæ нæ
 letter PL NOM send PST.TR.3SG but =3SG.ENCL.ALL =3PL.ENCL.GEN NEG

лæвæрдтой , чи йыл иу фæхæст , уый
 лæвæрд -т -ой чи =йыл =иу фæхæст уый
 give TR PST.TR.3PL who =3SG.ENCL.SUPER =ITER take DemDist.NOM

та иу бамбæхста , йæ писмотæ
 =та =иу ба- мбæхст -а йæ= писмо -т -æ
 =CONTR =ITER PV hide PST.TR.3SG POSS.3SG= letter PL NOM

He was serving [in the army], the lad sent letters to the girl, but she did not receive them, the one who received them, hid them.

7 Стæй уæд иу хатт сцыдис лæппу , æмæ æрбацыдис
 стæй уæд иу хатт с- цыд -ис лæппу æмæ æрба- цыд -ис
 then then one time PV go PST.INTR.3SG boy and PV go PST.INTR.3SG
 , æмæ чызгмæ сцыдис дуканимæ , æмæ чызгимæ
 æмæ чызг -мæ с- цыд -ис дукани -мæ æмæ чызг -имæ
 and girl ALL PV go PST.INTR.3SG shop ALL and girl COMIT

уым бамбæлдысты , фæныхæстæ кодтой
 уым ба- мбæлд -ысты фæ- ныхæс -тæ код -т -ой
 DemDist.IN PV meet PST.INTR.3PL PV word PL do TR PST.TR.3PL

And once the lad arrived once again, and came, and went to the girl to the shop and there met the girl, they spoke.

8.1 Стæй уæд лæппу рацыдис , æмæ йе , мбалмæ
 стæй уæд лæппу ра- цыд -ис æмæ йе= мбал -мæ
 then then boy PV go PST.INTR.3SG and POSS.3SG= friend ALL

быдырмæ ацыдис кæдæмдæр
 быдыр -мæ а- цыд -ис кæдæм -дæр
 field ALL PV go PST.INTR.3SG where INDEF

Then the lad came out and went to his friend, somewhere on the plain.

8.2 Æмæ лæппуы базыдта , гьер æй чызджы
 æмæ лæппу -йы ба- зыд -т -а гьер =æй чыздж -ы
 and boy GEN PV know TR PST.TR.3SG now =3SG.ENCL.GEN girl GEN

чи уарзта , уый
 чи уарзт -а уый
 who love PST.TR.3SG DemDist.GEN

And he recognized the other boy there, the one who loved the girl.

8.3 **Æмæ йæ** **размæ** **ацыдис** , **йæ** **размæ**
 æмæ йæ= раз -мæ а- цыд -ис йæ= раз -мæ
 and POSS.3SG= front ALL PV go PST.INTR.3SG POSS.3SG= front ALL
бабадтис , **æмæ йæ** **амардта** , **чызг**
 ба- бадт -ис æмæ =йæ а- мард -т -а чызг
 PV sit PST.INTR.3SG and =3SG.ENCL.GEN PV kill TR PST.TR.3SG girl
лæппу , **лæппу ацы** **чызджы** **уарзаны** **амардта**
 лæппу лæппу ацы чыздж -ы уарзон -ы а- мард -т -а
 boy boy DemProx girl GEN beloved GEN PV kill TR PST.TR.3SG

He went towards him and killed the girl...the boy killed the lad who loved the girl.

9.1 **Стæй уæд уалынджы æрбайхъуысти** **афтæ** , **афтæ дам**
 стæй уæд уалынджы æрба- йхъуыст -и афтæ афтæ =дам
 then then meanwhile PV hear PST.INTR.3SG so so =CIT
æй **амардтæ** **уыди** , **чи**
 =æй а- мард -т -æ уыд -и чи
 =3SG.ENCL.GEN PV kill.PTCP.PST PL NOM be PST.INTR.3SG who
амардта , **уый** **бæрæг нæ уыди** , **фæлæ**
 а- мард -т -а уый бæрæг нæ уыд -и фæлæ
 PV kill TR PST.TR.3SG DemDist.NOM remarkable NEG be PST.INTR.3SG but
æмæ чызг уый **куы фехъуыста** , **лæппуйы чидæр**
 æмæ чызг уый куы фе- хъуыст -а лæппу -йы чи -дæр
 and girl DemDist.NOM if PV hear PST.TR.3SG boy GEN who INDEF
амардта , **зæгъгæ**
 а- мард -т -а зæгъ -гæ
 PV kill TR PST.TR.3SG say CONV

And then the people knew that so and so, the lad was killed, but who did it was unknown, and when the girl found out about it, that someone killed the lad...

9.2 **Уæд рацыдис** , **æмæ йæ** **дукани гæс чи**
 уæд ра- цыд -ис æмæ йæ= дукани гæс чи
 then PV go PST.INTR.3SG and POSS.3SG= shop guard who
уыдис , **хъалагъур уый** **топп райста** , **æмæ**
 уыд -ис хъалагъур уый топп ра- йст -а æмæ
 be PST.INTR.3SG guard DemDist.GEN gun PV take PST.TR.3SG and
бацыдис , **æнæдзургæйæ** **æнæ йæдæй æмæ уый**
 ба- цыд -ис æнæ= дзур -гæ -йæ æнæ= йæдæй æмæ уый
 PV go PST.INTR.3SG without= talk CONV ABL without= so and DemDist.NOM
дæр йæхи **амардта** , **чызг**
 =дæр йæ= хи а- мард -т -а чызг
 =PTCL POSS.3SG= REFL.GEN PV kill TR PST.TR.3SG girl

Then she went to the shop, took a gun from the guard, went and shot herself without saying anything.

9.3 **Гъемæ ма цы гæнæн уыдис** , **æмæ сæ уæд** ,
 гъемæ =ма цы гæнæн уыд -ис æмæ =сæ уæд
 so =yet what possibility be PST.INTR.3SG and =3PL.ENCL.GEN then
чызджы æмæ лæппуйы фæрсæй фæрстæм баныгæдтой ,
 чыздж -ы æмæ лæппу -йы фæрс -æй фæрс -т -æм ба- ныгæд -т -ой
 girl GEN and boy GEN side ABL side PL ALL PV bury TR PST.TR.3PL

æмæ гъер дæр , абон дæр афтæ фæзæгъынц , уæлæуыцы дыууæ
 æмæ гъер =дæр абон =дæр афтæ фæ- зæгъ -ынц уæлæ уыцы дыууæ
 and now =PTCL today =PTCL so PV say PRS.3PL top that two
 бæласы , зæгъгæ .
 бæлас -ы зæгъ -гæ
 tree GEN say CONV

And what else did people have to do, they buried them next to each other, and it is said till this day that there
 have grown two trees above their graves.